

עקרונות בניהול התערבות חינוכית לקראת יום השנה לאירועי שבעה באוקטובר 2023 לצוותי החינוך בבתי הספר העל יסודיים

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי

אגף בכיר - שירות פסיכולוגי ייעוצי

צוותי חינוך יקרים,

מערכת החינוך נערכת לקראת ציון יום השנה לאירועי השבעה באוקטובר 2023 מתוך שאיפה לעמוד לצד הקהילה החינוכית, להוביל מהלכי שיח ותמיכה שיכירו בכאבי הזיכרון האישיים, המשפחתיים והקהילתיים, ולאפשר לקהילה לבטא אותם בתנאים של רגישות, כבוד ותמיכה.

יום השנה חל כשהמלחמה עדיין בעיצומה, האובדן כה טרי, פצועים כה רבים בגוף ובנפש עדיין נמצאים בתהליכי שיקום והחלמה, החטופים עדיין בשבי, ומפונים רבים טרם שבו לביתם. לפיכך, **שיח הזיכרון הוא לפני הכל שיח על ערבות הדדית, על מחויבות להשבת החטופים ועל תקווה וסיכוי.**

ציון יום השנה בעודנו נמצאים בתהליכים כה כאובים ובלב ההתמודדות, זו הזדמנות משמעותית להתבוננות בייחודי ובאישי כמו גם במשותף ובדומה. **השיח, השיתוף והתמיכה מהווים גורמי הגנה הממתנים את ההשפעה של גורמי הסיכון ומאפשרים את בניית החוסן האישי ואף הקהילתי.**

מציאות המלחמה משותפת לכל הקהילה החינוכית, במעגלי קרבה וחשיפה שונים, וכל אחת ואחד מכם עובר מזה שנה דרך אישית, משפחתית וקהילתית לא פשוטה. יום השנה עשוי להציף בכם את חוויות ההתמודדות האישית והמקצועית להן נדרשתם לאורך השנה הארוכה. שנה בה עמדתם במסירות וברגישות לצד תלמידים, עמיתים ומשפחות בהתמודדויות קשות וכואבות. **חשוב שתהיו קשובים לליבכם ושתתנו מקום לחוויה האישית שלכם;** לדאגה, לכאב, לאובדן, לכעס, לצער שחוויתם אתם או שחוו הקרובים אליכם ולתקווה בה אתם מחזיקים. **מצאו מה מחזק אתכם ותומך בכם ואל תישארו לבד.** במידת הצורך שתפו את העמיתים ואת הצוות התומך.

שיח הזיכרון הכללי שיתקיים בכיתות יושפע מההתרחשויות האקטואליות במדינה, מאוסף סיפורי הזיכרון שיביאו התלמידים, ובכיתות רבות ייתכן שהשיח יכלול גם סיפורי אובדן והתנסויות קשות שחוו תלמידים. כאנשי חינוך חשוב להבין שגם בכיתה, בדיוק כמו בקרב המבוגרים, צפוי להיות **מנעד רגשי רחב ומגוון, תגובות שאת כולן חשוב לכבד ולקבל.**

ההזמנה לציין את יום השנה לאירועי השבעה באוקטובר היא הזדמנות עבור התלמידים ועבורכם להתבוננות פנימית וחיצונית על המציאות גם במבט רחב יותר ולנסות להגדיר לעצמכם, מורים כתלמידים, איזו הבנה חשוב לכם לקבל באופן אישי או קהילתי ממועד משמעותי זה. **בשיח על אודות הזיכרון יוכל כל אחד לבדוק מה הוא למד על עצמו השנה, אילו כוחות שלו באו לידי ביטוי השנה ומה הוא גילה שעוזר לו.**

אילו פעולות מומלץ לנקוט טרם הפעילות ובתכנון השיח?

בתכנון פעילויות יום הזיכרון חשוב שתהיו מודעים לעצמכם, שתפעלו מתוך קשב למערך הכוחות והתמודדויות שלכם, ובסגנון השיח שנכון לכם. כמו תמיד, חשוב להיות ערניים למיפוי מעגלי הפגיעה בכיתה ולשונות שנגזרת מתוך כך. כדאי להכיר את ההשלכות השונות של המלחמה על כל משפחה ואת האופן בו המשפחות השונות או הקהילה מתמודדות, ולתכנן את ההתערבויות על פי מאפייני הכיתה ומעגלי הפגיעה בה:

היועצות

חשוב להיוועץ ביועצת ובפסיכולוגית הן לגבי תלמידים במעגלי הפגיעה השונים והן לגבי הכיתה והאקלים הכיתתי.

יידוע ושיתוף

חשוב ליידע את כלל ההורים בדבר הפעילויות המתוכננות. בנוסף, חשוב לשתף באופן אישי את הורי התלמידים שמצויים במעגלי פגיעה קרובים בדבר השיח ופעולות הזיכרון, ולחשוב עמם ועם ילדם על מידת מעורבותו בפעילויות ועל האופן בו יחוש מוגן. חשוב להעביר לתלמידים ולהורים מסר של בחירה כדי לאפשר להם לחוש מוגנים ובעלי יכולת השפעה.

תכנון מוקדם

חשוב לתכנן מבעוד מועד את השיחה, המפגש או הסדנה כדי לשלוט ככל האפשר במהלך וכדי לחוש מוגנים ומתוכננים.

איזון פעולות ומסרים

חשוב להקפיד על מינון ולא להעמיס רצף של סיפורים או הרצאות שעלול ליצור הצפה ולהרחיק במקום לקרב. יש להשתדל לשזור בפעילויות גם סיפורי פעולה, תקווה וחוסן, לצד סיפורי פגיעה ואובדן. במקביל חשוב לעודד את התלמידים להימנע מצפייה בתמונות וסרטונים קשים לצפייה שהתוכן שלהם עלול להציף אותם ולהכאיב להם. מומלץ לשוחח עם התלמידים על הבחירות שהם עושים ועל כך שביכולתם להפעיל בקרה ולבחור מה לראות וממה כדאי להימנע.

חשוב לפעול על פי הנחיות חוזר מנכ"ל יום הזיכרון הלאומי לאירועי שבעה באוקטובר 2023 ומלחמת חרבות ברזל

בהתייחס לתלמידים עם מוגבלות, ובייחוד תלמידים המגלים קשיים רגשיים ונפשיים ומתקשים בווסות רגשי, בעיבוד ובהבעת רגשות, יש להפעיל שיקול דעת ולהתאים את הפעילות, להיערך מראש למגוון דרכים המאפשרות עיבוד והבעה ולתגובות שעשויות להיראות לא מותאמות. ניתן להיעזר במטפלת או מומחית תחום מהמתי"א.

עקרונות בניהול השיח החינוכי

שיח חינוכי

שיח פשוט, מורה ותלמידים, פרטני או כיתתי, ככלי חינוכי. שיח אנושי שמאפשר לדבר בפשטות בגובה העיניים ולהיות יחד.

שיח רגשי-חברתי

מתן מקום להבעת רגשות, לתיאור מחשבות ולעיבוד החוויה האישית. חשוב לאפשר מרחב ביטוי בו התלמידים יוכלו לשזור גם ביטויי כאב וגם אמירות על חוסן ותקווה, מבלי שביטוי רגשי כזה או אחר ישתיק את הקולות האחרים או יבטל אותם. נשאל - "מי רוצה לשלף מה הוא מרגיש? מה הוא חושב? חלום או אישומים איתכם."

שיח מוגן

שמאפשר ביטוי פתוח אך גם שומר על גבולות. הזמנות קטנות ופשוטות לשיח שנותנות מקום לשיתוף אך גם שומרות מפני הצפה בעומס מידע או תיאורים. מידה שתלמיד ישתף בתוכן שעלול להיות קשה לשאר התלמידים, נקשיב לו באהבה, נעצור אותו בעדינות ונאמר לו: "תודה לליפתך, דברך חשוב לנו כי כן ואני אשמך"

להקשיב אך בפרטיות, רק לעניי. בהמשך היום נפגש עמו ונשוחח עמו, נקשיב לדבריו ברגישות ובהתעניינות ונעזור לו לזהות מה חשוב לו שיקרה, למה הוא זקוק מאתנו ומה הוא רוצה לעשות כעת.

פתיחות וסובלנות

חשוב להעביר מראש מסר של פתיחות וקבלה לשם התמודדות עם השונות במוכנות לשיח, בידע ובעמדות בקרב התלמידים. מסר של סובלנות אשר יאפשר לתלמידים לחוש נוח לבטא שאלות, רגשות מורכבים ומחשבות. נאמר: "תרגישו נוח לשלף אנו לא חייבים להסכים אך אנו מכבדים וקשובים."

שפה משותפת

בתוך הפתיחות למגוון הקולות חשוב לזהות גם את המשותף והמחבר. לזהות את ה"ביחד" שלנו ולנסות ליצור סיפור כיתתי, אפילו קטן, אבל משותף. למצוא קו מחבר בתוך המגוון והמנעד. כגון "אצלנו בכיתה..." - מתן מקום גם לסיפור המשותף.

גמישות ותנועה

בעזרת השיח נשאף לעזור לתלמידים לקבל שבכל אחד יש מגוון קולות ולעיתים רגשות סותרים או אפילו בלבול פנימי. חשוב שהתלמידים יבינו שמותר לכל אחד להחזיק בדעה אישית אך גם לזוז בין דעות ולהתגמש, שזה בסדר לעיתים להתקרב ולעיתים להתרחק, לפעמים לחשוב כך ולפעמים אחרת.

תפקידה של התקווה

בשיח על אודות הזיכרון חשוב לשזור הזמנה לביטויי תקווה וצמיחה כפרטים וככיתה. תקווה מושתתת על יצירת חיבור בין העבר לעתיד ומתייחסת לבניית עתיד טוב יותר. שיח על אירועי המלחמה עלול לעורר רגשות מורכבים וביניהם דכדוך, עצב, אי ודאות, דאגה, ופחד. מתוך כך ולצד הקושי הרגשי אנו שואפים לעזור לתלמידים לפתח עמדות אישיות של תקווה, מסוגלות ומשמעות – בעיקר לנוכח העובדה שהמלחמה עדיין נמשכת. נשאל: "מה עוצר אצל אהרן גיש תקווה?"

זמן אוורור

לקראת חשיפת התלמידים להרצאה, לסרט, למפגש חשוב להכין אותם לתכני המפגש ולצפוי להתרחש בו, להזכיר להם שאתם קשובים להם ולצדם. עם תום הפעילות חשוב לקיים שיח שמאפשר עיבוד של חוויית המפגש, בהנחיית המחנך, ובהמשך מומלץ להקפיד על זמן אוורור ולא לעבור מפעילות לפעילות ללא הפוגת ביניים.

הזיכרון האישי

כל אחד מהתלמידים היה ועודנו חלק מאירועי השבעה באוקטובר והמלחמה, מקרוב ומרחוק (כנוכחים/ כעדים/ כמושפעים). יום זיכרון, במרחק שנה בלבד מתחילת האירועים שעדיין לא תמו, הופך את הזיכרון לטרי, אישי ורגיש. בכל גיל ההזמנה לציין את יום הזיכרון עלולה להיות קשה וחשוב לאפשר לתלמידים בחירה כיצד להשתתף בשיחה או בפעילות. גם בתוך השיחות בכיתות נגלה רגישות והבנה לתלמידים שיבחרו לא להתבטא ואולי אף לעסוק במשהו אחר. נאמר: "לא אכזרנו נוח אלהי במלחמת אילי. ע3מ הישיבה אנו והתקבלה היא בעצמה השתתפה"

סיפורי התמודדות

תלמידינו מיומנים בשיח רגשי וביטויי אישי, מתוקף מאפייני הדור ובצל שנת ההתמודדות הארוכה שנכפתה עליהם. חשוב להקשיב להם, לתת מקום לסיפורים האישיים הקטנים הפרטיים, ואז לצאת מתוך דבריהם ולנסות להבנות יחד איתם את אוסף סיפורי ההתמודדות שלהם. נגיב ונשאל: "השתתף האנשי שלך היה משמעותי אנו מנוו, סיפור אכאורה קטן אך מציף על כוחה עצומים, אנו התמודדים אפילו אנוו מהסיפור?"

מאגרי כ"ח

כחלק מהשיח מומלץ להזמין את התלמידים לזהות את הניסיון שצברו השנה ואת "ארגז כלים" שהם פיתחו לעצמם כחלק מההתמודדות עם המלחמה. נשאל: "מה ארגזים על עצמכם השנה? אילו כוחות אצלם באנו אידי ביטוי השנה? מה ארגזים לעצמנו?"

לאורך השיחה נשים לב לתלמידים שיביעו קושי או הצפה רגשית, למענם נשקול למתן את מידת העיסוק בנושא כך שיחושו מוגנים. בסוף השיחה נשוחח עמם, נקשיב להם ונהיה עמם. בהמשך נעדכן את היועצת והפסיכולוגית ואף את הוריהם ונלווה אותם בהתמודדות המתמשכת.

לסיום השיח והפעילות חשוב תמיד לכוון את התלמידים לעשייה והשפעה ולשאל:

- מה תכננו לעשות בעתיד אנוו, השפעה וביטחון? מה תצטרכו אלם כן? מה תצטרכו אנוו אנו מחבריכם?
- מה אנוו בכיתה וכפרטים יכולים לעשות בעתיד אנוו משפחה בקהילה? (משפחה לכוחה, משפחה חטופים, משפחה הפצוצים, משפחה כוחה הביטחון למשפחה ביטחון אנו בקבוצה ומשפחה למפונת מביטחון).

נשות ואנשי חינוך יקרים – אנו מוקירים ומעריכים את נכונותכם לעמוד לצד תלמידיכם גם ברגעי המלחמה והקושי וגם ברגעים של תקווה ונחמה. השיחות הכיתתיות והאישיות שאתם מנהלים עם תלמידיכם לאורך חודשי המלחמה מלמדות אותם שתמיד יש מי שמקשיב להם, מלווה אותם ועוזר להם.

אנא, שתפו את עמיתיכם או את יקיריכם טרם השיחה ואף אחריה ואל תישארו לבד. זכרו, כמו תמיד – היועצת, הפסיכולוגית והנהלת בית הספר זמינים לכם, ובעת הצורך אפשר לפנות גם למוקד הסיוע הרגשי של משרד החינוך *6552, שלוחה 5.

בתפילה לשובם הביתה של החטופים והחטופות, לביטחונם של החיילים והחיילות, להחלמתם של הפצועים והפצועות, ובתקווה לימים של ביטחון, יציבות ושלווה.

"יש לצה רוחם, חפץ אך יש להם והוא" (אנדד אלרן בן ה-100 תושב קיבוץ בארי)

